

Oponentní posudek na diplomovou práci Elišky Staříkové:
**Klimatická změna v ČR a její vnímání z pohledu vybraných představitelů
oblasti energetiky**

Předložená práce je datována „Praha 2021“; čítá 108 stran včetně příloh, 11 grafů a 2 obrázky. Seznam použité literatury má 67 položek, nepočítaje v to zdroje grafů či obrázků.

Předložená práce aplikuje teoretický rámec Macnaghtena a Urryho (1998) na kvalitativní výzkum percepce změn klimatu a klimatické politiky mezi výše postavenými manažéry českých energetických společností. Tvoří ji především tři stěžejní části: teoretická rešerše českého a evropského rozměru klimatické agendy (kapitoly 2.1–2.3), shrnutí sociologické teorie (kapitola 2.4) a empirická kapitola 4.

Předem svého posudku podotýkám, že předložená práce prozkoumává překryv mezi dvěma velkými, podstatně odlišnými obory. Mým oborem jsou environmentální studia; mohu proto práci posuzovat spíše touto perspektivou, zatímco k sociologickému rozměru budu rezervovanější.

Autorka smysluplně propojila teoretický koncept s agendou empirického výzkumu. Prokázala, že umí nadesignovat (s dílčí výhradou k formulaci jeho cíle, viz níže) a organizovat výzkumný projekt, nasbírat, vytřídit a zpracovat data. Nasbírala obtížně dosažitelná data – musela zajistit rozhovory s extrémně zaneprázdněnými manažéry velkých firem –, navíc v komplikovaných podmínkách karantény. Rovněž samotný výzkumný problém je pozoruhodný a smysluplně vybraný. Diplomová práce splnila svůj hlavní účel.

Nejsem si jist, zda přináší podstatnější nové vědecké poznání či rozvíjí teorii. Patrně k tomu přispívají dva momenty. Za prvé autorka v metodologické části formálně nepostuluje, co přesně hodlá zkoumat: pouze uvádí zajímavý, nicméně teoreticky nepřilíš ukotvený cíl „zjistit, jak vybraní představitelé oblasti energetiky vnímají téma klimatické změny v podmínkách České republiky a zprostředkovat analýzu jejich postojů a názorů na toto téma“ (str. 53). (Možná stojí za zmínku, že nikde v práci se nevyskytuje slovo „hypotéza“.) Za druhé práci prakticky chybí diskusní část, která by výsledky systematicky konfrontovala s použitým teoretickým rámcem. Kapitola 4. (Závěr) pouze okrajově naráží na souvislosti některých výsledků s teorií Macnaghtena a Urryho; podobně autorka v přehledu výsledků (kapitola 3) místy poukazuje na to, že některé zaznamenané postoje mohou s teorií korespondovat. Jde však o dílčí, nesouvislé a dále neověřované postřehy.

Některá nasbíraná data by mohla mít nemalý praktický přínos. Dávají originální vhled do osobních postojů manažerů, kteří dělají klíčová rozhodnutí o investicích a provozu energetických společností. Porozumět těmto postojům může být důležité pro účinnou aplikaci klimatické politiky. Vyžadovalo by to vybrat prakticky důležitější postřehy a patrně je nově třídit (práce má jiný, totiž teoretický cíl); nicméně samotný fakt, že autorka rozhovory provedla a zpracovala, má nemalou hodnotu.

K práci mám několik koncepčních poznámek či připomínek:

1. Poněkud mne zarazilo, že teoretická část se z velké většiny věnuje kontextu, který vlastně není předmětem práce *per se*, totiž změnám klimatu a klimatické politice. Relativně podrobný rozbor různých rozměrů zabírá 30 stran práce. Naproti tomu

samotný sociologický problém, který autorka přímo zkoumá, pojednává jen velmi stručně a povrchně. Na zhruba třech stranách shrnuje přístup Macnaghtena a Urryho a jeho souvislosti s postřehy dalších autorů; na zhruba stejném rozsahu potom empirické poznání ekopsychologického výzkumu, jak jej pojednává Krajhanzl (2005). Vůbec se ovšem nezabývala tím, zda teoretický rámec, který se autorka rozhodla použít, sociologická literatura během necelého čtvrtstoletí od jeho publikace už někdy aplikovala, popřípadě s jakými výsledky. Kromě původní publikace (a některých souvisejících, leč separátních příspěvků: Schnaiberg, Hannigan) relevantní literaturu nijak nereflektuje ani necituje.

S tím koneckonců souvisí, že v seznamu literatury drtivě převažují energetické, popřípadě klimatologické prameny: sociologických či psychologických prací je v nich celkem jedenáct, počítaje v to i tři metodologické učebnice či příručky.

2. Poněkud zavádějící je obrat, který autorka v kapitole 2.4.2 (počínaje jejím titulkem) i dalším textu opakovaně používá: „Psychologie vztahu k přírodě a životnímu prostředí z pohledu Jana Krajhanzla“ (zdůraznění doplněno). Kapitola shrnuje relevantní psychologické poznání. Opírá se přitom o Krajhanzlovu (2005) publikaci, která je patrně nejdůležitějším přehledem oboru doposud publikovaným v češtině. Je nespornou zásadní zásluhou kolegy Krajhanzla, že jej pro českou odbornou komunitu i praktické uživatele sestavil. Pro porozumění dvěma perspektívám, jimiž autorka svůj výzkum (naprosto rozumně) rámuje, je ovšem důležitý principiální rozdíl mezi nimi: zatímco Macnaghten a Urry vytvořili originální teoretický koncept, Krajhanzlova kniha je svého druhu učebnicí, která sumarizuje korpus mezinárodního ekopsychologického vědění. Nejde tedy (pomineme-li dílčí autorské interpretace, jaké samozřejmě obsahuje i každá učebnice) o specificky Krajhanzlovu teoretickou perspektivu, nýbrž o perspektivu vědeckého oboru.
3. Není mi zcela srozumitelná struktura kapitol 2.1–2.3. Po stručném entrée do tématu a shrnutí dat o českých emisích následuje série kapitol, jejichž pořadí chybí zřejmá logika. Například palivová struktura české energetiky se diskutuje na str. 14–15 a posléze opět na str. 22–25. Kapitola 2.1.2 coby „oficiální nástroje České republiky“ diskutuje dva koncepční dokumenty a jeden (ryze unijní) regulační instrument; posléze se k regulacím vrací kapitoly 2.3.3 (Ochrana klimatu v rámci EU) a 2.3.4. (Ochrana klimatu v ČR), přičemž druhá z nich opět rozebírá několik konkrétních opatření. Některé údaje se opakují (viz emise CO₂ z energetiky na str. 20 a 23); kapitoly 2.1.2.3. a 2.3.4.1.3. tvoří naprosto identický text o emisních limitech pro velké spalovací zdroje.
4. Obsáhlejší teoretická část, která se zabývá klimatickou (či relevantní energetickou) politikou, klade velký důraz na formální smluvní dokumenty, strategie, koncepce, cíle či rámcové scénáře. Ilustrativní je v tomto ohledu kapitola 2.1.2, jež má pojednávat „oficiální nástroje České republiky ke snížení emisí CO₂ v energetice“. Tvoří ji zhruba čtyři strany textu (po odečtení grafů), z čehož asi tři a půl strany diskutují dva koncepční dokumenty (*Státní energetickou koncepci a Vnitrostátní plán České republiky v oblasti energetiky a klimatu*). Oba jsou nesporně důležité pro českou klimatickou politiku; nicméně neregulují producenty emisí přímo, nýbrž popisují intence státu. Pouze na devíti řádcích v závěru kapitoly se diskutuje jeden dílčí instrument, kterým stát přímo intervenuje do energetických trhů (emisní limity pro velká spalovací zařízení). (*Nota bene* i zde jde o opatření, které sice má nesporně

masivní nepřímý vliv na emise skleníkových plynů, protože striktními parametry prakticky vyřazuje řadu uhelných elektráren z provozu, nicméně bezprostředně reguluje něco jiného: totiž emise lokálních polutantů.)

Autorčin důraz na formální cíle a koncepční dokumenty (nebo rámcové scénáře v kapitole 2.2.2, viz níže) je naprosto legitimní. Cíle a koncepce by v posledku by měly formovat regulatorní politiku, a tudíž nepřímo směřovat energetický sektor. Přesto si dovoluji nadhodit otázku, zda by lepší porozumění klimatické politice nepřinesl důraz na přímé regulatorní instrumenty.

Předmětem zkoumání totiž takto není stav energetiky, nýbrž stav dokumentů, které mohou být více či méně relevantní. Stojí za povšimnutí, že autorka obsáhle komentuje Státní energetickou koncepci včetně plánovaného „poklesu emisí oxidu uhličitého do roku 2030 o 40 % ve srovnání s rokem 1990“ (str. 18), aby níže konstatovala, že se státy EU aktuálně shodly na novém cíli „snížení emisí skleníkových plynů do roku 2030 oproti roku 1990, a to o 55 %“ (str. 38), aniž by se s tímto rozparem vypořádala. Je přitom očividné, že novým rozhodnutím se Státní energetická koncepce stala prakticky irelevantním dokumentem (pokud jím nebyla už dříve).

Nabízí se proto otázka, zda by nebylo informativnější, kdyby autorka věnovala větší pozornost faktorům, které mají přímý vliv na provozní a investiční rozhodnutí energetických společností. Těmi by byly relevantní regulatorní, ekonomické a technické proměnné, z nichž jsou aktuální patrně především tři: kromě (i) výše diskutovaných emisních limitů také (ii) cena emisních povolenek a (iii) výrobní cena elektřiny zejména z obnovitelných zdrojů. Řečeno napřímo: státní koncepce většinou žádné uhelné elektrárny neuzavírá, ale 37 € za tunu CO₂ (hodnota EU ETS ke 4. 2. 2021) rozhodně ano.¹

Ekvivalentně kapitola 2.2.2, jež se zabývá perspektivami české energetiky, se opírá o několik rámcových scénářů vývoje v odvětví. Scénáře ovšem opět nejsou ničím více než funkcí ilustrativních hodnot, jakých v projekcích nabývají regulatorní, ekonomické či technické proměnné. Rovněž zde je tudíž k uvážení, zda pro porozumění rozhodnutím, jež budou energetické společnosti dělat, by nebylo smysluplnější diskutovat faktory, které budou odvětví formovat, spíše než ilustrativní scénáře jejich důsledků.

5. Práci by možná pomohla větší formální pečlivost. V principu jí nic zásadního nechybí; seznam literatury je rozčleněný podle typů zdrojů, což napomáhá jeho přehlednosti vzhledem k tomu, že podstatnou část tvoří webové stránky, ročenky a podobné zdroje. Grafy jsou však překopírovány coby obrázky z původních zdrojů, a to včetně těch, ke kterým by tamtéž šlo získat originální data a vyrobit graf vlastní. Na více místech v textu se na graf odkazuje formulací „graf níže“ (str. 13, 15 a 23): formální bezvadnosti i přehlednosti by možná přispělo, kdyby text odkazoval na konkrétní číslo grafu (koneckonců hlavně proto grafy očíslovány jsou).

¹ V den schválení Státní energetické koncepce (18. 5. 2015) se v EU ETS obchodovalo za 7,38 €/tCO₂⁻¹

Obecně

Autorka se naučila realizovat kvalitativní sociologický výzkum; práce přináší zajímavá data, která mohou mít i praktickou aplikaci. Proto ji doporučuji k obhajobě. K diskusi je myslím malý důraz teoretické části na sociologickou podstatu práce a minimální práce s relevantní literaturou. S ohledem na toto a diskusi výše doporučuji navrhuji udělit 12 bodů a hodnocení velmi dobře; činím tak ale s opatrností outsidera v sociologickém rozměru výzkumu. Předpokládám proto, že komise vezme věc do svých rukou a na můj návrh se bude dívat s rezervou, jaká mu náleží.

Pardubice, 7. února 2021

Mgr. Vojtěch Kotecký, Ph.D.